

процесів глобалізації // Людина і політика. – 2001. – №5. – С.49–57.

8. Goldstone J. The Rise of the West – or Not? A Revision to Socio-economic History // Sociological Theory. – Vol.XVIII. – №2. – P.175–194.

References

1. Globalni transformatsiyi. Politika, ekonomika, kultura. – K.: Feniks, 2003. – 584 s.

2. Vasilenko I.A. Dialog tsivilizatsiy: sotsiokulturnye problemy politicheskogo partnerstva. – M.: Editorial URSS, 1999. – 272 s.

3. Dialog tsivilizatsiy: protirichchya globalizatsiyi. – K.: MAUP, 2003. – 376 s.

4. Kutuev P. Ot evropeyskogo chuda k aziatskoy gegemonii: transformatsiya sovremennoy istoricheskoy sotsiologii // Oykumena: Almanah sravnitelnykh issledovaniy politicheskikh institutov, sotsialno-ekonomicheskikh sistem i tsivilizatsiy. – Harkov, 2007. – Vyp.5. – 258 s.

5. Sanisteban L. Politicheskije sistemy i legitimnost / L.Sanisteban // Dialog. – 1993. – №4. – S.45–49.

6. Tkachenko V. Ukrayina: navchitsiya zhiti razom // Den. – №231. – 16 grudnya 2010 r.

7. Shepelev M. Problemi geoekonomichnoyi bezpeki v konteksti protsesiv globalizatsiyi // Lyudina i politika. – 2001. – №5. – S.49–57.

8. Goldstone J. The Rise of the West – or Not? A Revision to Socio-economic History // Sociological Theory. – Vol.XVIII. – №2. – P.175–194.

Lavruk T.P., Political Science, Associate Professor of History and Political Science, Ivano-Frankivsk University of Law them King Danylo Galitsky (Ukraine, Ivano-Frankivsk), gileya.org.ua@gmail.com

Geopolitics as part of the socio-cultural system

A sound understanding of the functional capacity of geopolitics is possible if this area of political and social consciousness will be accepted as part of socio-cultural system. Such coordinate system leads to the idea that each geopolitical concept is significantly due to specific historical circumstances of the socio-cultural reality which determines not only the main priorities and stereotypes but also stylistic details of geopolitical «for» and «against». In its turn, geopolitics as a relatively autonomous sphere of socio-cultural reality has to pursue the opposite effect – especially on the social consciousness of transition, transformation and crisis societies.

Keywords: geopolitics, element, socio-cultural system, predestination, the hierarchy of importance, causal relationship.

Лаврук Т.П., кандидат политических наук, доцент кафедры истории и политологии, Ивано-Франковский университет права им. Короля Данила Галицкого (Украина, Ивано-Франковск), gileya.org.ua@gmail.com

Геополитика как элемент социокультурной системы

Объективное понимание функционального потенциала геополитики возможно в том случае, если эту сферу политического и общественного сознания воспринимать как элемент социокультурной системы. Такая система координат подводит к мысли, что каждая геополитическая концептуалистика существенно обусловлена конкретно-историческими особенностями соответствующей социокультурной действительности, которая детерминирует не только магистральные приоритеты и стереотипы, но и стилистические детали геополитических «за» и «против». В свою очередь геополитика как относительно автономная сфера социокультурной действительности обладает возможностями осуществлять обратное влияние – особенно на общественное сознание переходных, трансформационных и кризисных обществ.

Ключевые слова: геополитика, элемент, социокультурная система, обусловленность, иерархия значимости, причинно-следственная связь.

* * *

УДК 321

Яворський М.М.

аспірант кафедри політології та міжнародних відносин, Інститут гуманітарних та соціальних наук, Національний університет «Львівська Політехніка» (Україна, Львів), mykola.iavorskyi@gmail.com

ДЕМОГРАФІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВ

Метою статті є аналіз демографічних детермінант як факторів впливу на політичну стабільність держав. Ця робота ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових методів: порівняльного аналізу і синтезу, системного аналізу й класифікації. Отже, демографічні фактори часто виступають

лише частиною більш складного «причинного ланцюжка» втрати політичної стабільності. Економічний розвиток і форма політичного режиму є критичними елементами у зростанні чи скороченні ризиків політичної нестабільності і конфліктів. Таким чином, населення (його кількість, густина, динаміка зростання тощо) можуть взаємодіяти і пересікатися різною мірою з іншими політичними і економічними факторами в контексті виникнення ситуацій втрати політичної стабільності. Якщо потрібно довідатися в якій країні глобального світу може трапитися політична нестабільність, то потрібно відстежити зокрема і демографічні процеси, і контексти в яких живуть громадяни цієї країни.

Ключові слова: демографічні детермінанти, політична стабільність, населення, урбанізація, «молодіжний бальдж», міграції.

Одним із наслідків стрімких суспільно-економічних змін, що сталися в Україні за останні два десятиліття є диверсифікація розуміння поняття «стабільності» та різкі коливання характеристик політичної ситуації в країні. Політична стабільність в Україні дедалі частіше стає ефемерним та відносним поняття, яке доцільніше називати «крихкою стабільністю», а то й взагалі «нестабільністю». У такому контексті політична стабільність держави та її виміри набуває особливої актуальності, а актуалізація у сучасному українському політологічному полі проблематики, пов'язаної із вивченням динаміки політичної стабільності та її зв'язку із різними детермінантами, особливо у світлі останніх подій в Україні надзвичайно необхідна.

Проблема демографічних детермінант та її вплив на політичну стабільність у вітчизняній політології не є достатньо дослідженою темою і потребує подальшого наукового пошуку. Окрім цього, у сучасній політологічній науці до сьогодні відсутня загальна класифікація детермінант політичного процесу, що ускладнює розробку цілісної концепції впливу певних факторів на політичну динаміку як окремої держави, так і глобальної спільноти [1, с. 100].

Питання політичної стабільності і демографічних детермінант аналізується у працях таких закордонних вчених як А. де Шербейнен, Дж.Голдстоун, П.Колліер, Г.Урдал, С.Хантінгтон, Л.Грінін, А.Корогаєв, частково у Р.Арона, З.Бжезінського, Р.Дарендорфа, М.Олсона, Ф.Фукуями, а також у роботах вітчизняних дослідників – С.Дорошенка, Р.А. Тумовса, Н.Полевого, І.Бекешкіної, С.Бистрицького, А.Колодій, М.Мариновича, Ю.Мацієвського, М.Романюка, А.Крапа та ін.

Метою цієї статті є аналіз демографічних детермінант як факторів впливу на політичну стабільність держав. Досягнення поставленої мети здійснюватиметься за допомогою наступних завдань: по-перше, з'ясування значення і ключових характеристик поняття «детермінант» і «демографічних детермінант»; по-друге, аналіз взаємозв'язку між демографічними детермінантами і набуттям чи втратою політичної стабільності держави. Ця робота ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових методів: порівняльного аналізу і синтезу, системного аналізу й класифікації.

Поняття «детермінанта» чи «детермінанти» є міждисциплінарною категорією, що застосовується як у точних, так і гуманітарних дисциплінах. У найбільш загальному значенні «детермінанта» (від лат. *determinans* (*determinantis*) – вирішальний) – причина, умова, фактор а також складова, компонент. На думку французького соціального філософа Ж.Гурвіча «детермінанта – це універсальний чинник, який стимулює інтегрування окремих реалій суспільної

дійсності в соціальні рамки або середовище, які вже існують (щойно виникли, відомі давно, створені штучно); позиціонуючи зазначені реалії у визначеному місці соціального простору, детермінанта наповнює їх змістом, зумовленим функціональною спрямованістю зазначеного середовища» [2, с. 12]. Детермінанти політичного процесу почали вивчатися у вітчизняній політології порівняно недавно. Це ті «явища або сфери суспільного буття, які чинять системний, постійний та значущий вплив на перебіг політичного процесу в переважній більшості випадків» [1, с. 100].

Розглянемо детальніше авторську класифікацію детермінант стабільності політичної системи вітчизняного дослідника А.А. Ковалевського, яка містить вісім показників. Це ефективність функціонування політичної системи і всіх її підсистем; функціонування партійної системи, що підтримує відтворення якісної політичної системи; наявність негативного «зворотного зв'язку» в політичній системі; наявність ефективної правової системи; наявність численного «середнього класу»; відсутність різкої соціальної диференціації суспільства; недопущення і ефективне вирішення гострих соціальних, національно-етнічних і релігійних конфліктів; вміння керівників владних структур і суспільних рухів використовувати міжнародний досвід, міжнародні і регіональні стабілізаційні фактори в інтересах національного розвитку, соціального прогресу і політичної стабільності суспільства [3, с. 65–66]. Згідно класифікації, наведеної у статті Р.Тумовса, з-посеред системних детермінант, що впливають на формування політичного процесу державного виміру є наступні: тип економічних відносин та розвиток економіки, соціально-групові та етнічна структура суспільства, зовнішньополітичний чинник та соціокультурні детермінанти, які поєднують стан політичної свідомості, психології та культури, політичні традиції, зразки тощо [1, с. 100]. Як бачимо, серед наведеного вище переліку факторів впливу на політичну стабільність демографічний чинник відсутній.

Об'єктом дослідження демографії (від ст. грец. Δῆμος – народ та лат. grapho – письмо) є населення, а точніше його рух і відтворення. Народжуваність, смертність і міграція відносяться до змінних, що формують кількість населення [4, с. 14, 24]. Ми розглядаємо демографічні детермінанти як сукупність багаторівневих чинників, а саме соціально-демографічних процесів і функціонування соціально-демографічних груп, пов'язаних із способами відтворення населення (природним і механічним), що мають різний (прямий і латентний, позитивний і негативний) вплив на політичну стабільність держави.

Детермінанти політичної стабільності можуть бути зовнішніми та внутрішніми. До зовнішньополітичних детермінант відносяться національні інтереси і зовнішня політика сусідніх держав, курс і політичні дії найрозвинутіших держав світу, дії наддержавних акторів (союзів країн і блоків), діяльність міждержавних блоків [1, с. 102]. До внутрішньополітичних детермінант відносяться чинники вже згадувані у вищенаведеній класифікації А.А. Ковалевського [3]. На нашу думку, демографічні детермінанти, що є об'єктом цього дослідження, належать водночас і до зовнішніх, і

до внутрішніх детермінант. Кінець епохи «контейнерних суспільств» – уявлення про світ як про сукупність замкнутих, відокремлених одне від одного націй-держав – означає, що багато соціальних процесів є вже не виключно проблемами однієї країни, а багатьох [5, с. 62]. У цьому світлі, по-перше, такі демографічні процеси як падіння народжуваності, зростання кількості розлучень, позашлюбних стосунків, легалізація одностатевих відносин, тощо є притаманними багатьом розвинутим країнам світу, зокрема і Україні, а, по-друге, що важливіше, низка демографічних процесів у світі, завдяки мережам транснаціоналізму, мають прямий вплив на демографічну динаміку в нашій країні, наприклад, залучення у світові міграційні процеси, поширення ВІЛ/СНІД і т.п.

Тут варто зазначити, що транснаціоналізм у широкому розумінні виступає формою транскордонних зв'язків, у яких беруть участь різні соціальні актори, більшість з яких громадяни окремих національних держав. Л.Пріс розглядає транснаціональні соціальні простори як такі, що ґрунтуються на основі переосмислення взаємодії й взаємозв'язків між географічним й соціальним просторами [6]. Це «плюролокальні поля діяльності, які структурують повсякденну життєдіяльність соціальних акторів... й одночасно існують над і поза соціальним контекстами національних держав» [7, с. 375].

Зовнішні та внутрішні детермінанти можуть бути активними і пасивними, позитивними і негативними, такими, що послаблюють або зміцнюють політичну систему [1, с. 103]. Демографічні детермінанти, як і будь-які інші, також мають вище перелічені характеристики. Проте, варто відзначити, що інколи один і той самий фактор може мати негативний вплив на політичний процес в цілому і позитивний на його окремі ланки або навпаки. Наприклад, скорочення народжуваності у розвинутих країнах світу негативно позначається на політичній стабільності держав у довготерміновій перспективі (старіння населення, залучення трудових мігрантів тощо), але має позитивні наслідки для окремих індивідів як незалежних політичних агентів (скорочення економічних витрат, більше вільного часу, а відтак і потенційно вищий інтерес й залучення у політичну діяльність).

Значимість демографічних детермінант як джерела впливу на політичну стабільність оцінюється політологами неоднозначно. Існує низка досліджень, які свідчать про зміни у динаміці політичної стабільності внаслідок соціодемографічних трансформацій. Водночас, більшість дослідників погоджуються з тим, що демографічні детермінанти не кидають серйозного виклику політичній стабільності суспільств. Різноманітні демографічні явища і процеси, що мають місце у різних країнах, далеко не завжди означають перехід від стабільності чи нестабільності чи навпаки.

На думку А. де Шербейнена (de Sherbinen), твердження про те, що загальне зростання чисельності населення провокує політичну нестабільність і конфлікти занадто спрощене і не може зафіксувати усю складну мережу існуючих відносин у таких контекстах. Радше, певні демографічні зміни, що мають місце в конкретних політичних і економічних рамках, сприяють політичній нестабільності [8, р. 24–29]. Наприклад, якщо селяни

потребують більше землі через зростання населення, а «доступна» земля знаходиться у великих землевласників, то у цій ситуації політична нестабільність і конфлікт майже неминучі. Тобто тут проблема полягає не у виснаженні навколишнього середовища, а у зростанні населення, якому бракує землі на протигагу землевласникам, яким бракує прибутку. Можливо, таких заворушень можна було б уникнути, принаймні протягом останніх чотирьох століть, якщо б місто та індустріальна економіка забезпечували роботою зростаючу кількість безземельного сільського населення. Проте, урбанізація без економічного росту також часто провокує політичну нестабільність [9].

Надурбанізація є лише одним із аспектів більш складної проблеми, а саме – неспівпадіння між перспективами працевлаштування та кількістю і характеристиками трудових ресурсів. Процес динамічного зростання міського населення в країнах із домінуванням сільського населення інколи називається «міським переходом» (urban transition). Він, зазвичай, відбувається за умови інтенсивного демографічного зростання населення. За даними російських дослідників Л.Е. Грініна і А.В. Коротаєва, на ранніх стадіях модернізації інтенсивна урбанізація супроводжується зростанням ймовірності соціально-політичних потрясінь, в тому числі і насильницьких конфліктів. Після досягнення середнього рівня урбанізації (20–25%) ймовірність політичної нестабільності суттєво знижується, хоча вона залишається порівняно високою для країн із слабкою державністю чи особливою «ідеологією»^{*}. Досягнення високого рівня урбанізації завершує і демографічний перехід, що суттєво зменшує фактор демографічного тиску [10, с. 49–50].

«Надвиробництво» освіченого населення відносно наявних місць праці також може продукувати політичну нестабільність. Низка революцій чотирьох останніх століть завжди мали однією із своїх передумов велику кількість добре освіченої молоді на протигагу обмежених і замкнутій структурі елітних позицій у владі та при працевлаштуванні [11].

Поряд із високим рівнем освіченості швидке зростання кількості молоді також може бути викликом існуючому політичному порядку. Молодіжні когорти часто є прихильниками нових ідей, різноманітних релігій, а також підважують старі форми влади і порядку [12]. Окрім цього, молоді люди рідше мають сім'ю, кар'єру та інші соціальні права і обов'язки, а відтак їх легше мобілізувати до участі у різних соціальних чи політичних протестах [13]. Це вже історично доведений факт, що молодь відіграє вагомий роль у політичних конфліктах і протистояннях, а існування «молодіжного балджу» («youth buldge») – непропорційно високої частки молодих людей від 15 до 24 років відносно дорослого населення – традиційно асоціюється із політичною кризою. Більшість революцій відбувалися тоді, коли в

них фіксувався надзвичайно високий «молодіжний балдж» [14]. Г.Урдал (H.Urdal) доводить, що цей «балдж» є вагомим у випадку насильницьких конфліктів, що включають менше ніж 1000 смертей [15].

Російські дослідники С.А. Нефедова і П.В. Турчин визначили «подвійний параметр порядку політичної стабільності». Це, по-перше, співвідношення динаміки загальної кількості населення та індивідуального доходу, а, по-друге, співвідношення наявних ресурсів і кількості еліти [16].

Зовнішні і внутрішні міграції населення можуть також призвести до політичної нестабільності. Проте, важливо відзначити, що міграції як такі не є тут вирішальними. Економічна мобільність, навпаки, зазвичай призводить до зростання добробуту і мігрантів, і приймаючого суспільства [9, с. 13–14]. Труднощі з'являються тоді, коли міграція веде до проблем з національною ідентичністю. Ймовірність втрати політичної стабільності може мати місце тоді, коли одна етнічна група переселяється туди, де проживає інша етнічна група, що вважає ці землі своєю батьківщиною [17].

Біженці і мігранти зазвичай сприймаються як жертви, об'єкт діяльності міжнародних гуманітарних організацій, а не як проблема безпеки і політичної стабільності. Проте масові міграції можуть спричинити політичну нестабільність у гостьовому суспільстві, іноді напруження у її стосунках з державою походження мігрантів та потенційну загрозу локальній, а то й міжнародній безпеці [18, с. 5]. Міграція і політична стабільність – величини принципово відмінні одна від одної. Міграція загалом візуалізований процес – вона має видиме втілення в людях, які переміщуються в просторі, а політична стабільність має швидше символічний, виражений в інститутах і структурах, а не конкретний візуальний вираз. Міграція може бути виміряна кількісно (хоча лише до певної міри), а політичну стабільність виміряти кількісно, згідно більшості існуючих підходів, доволі проблематично. Переміщення людей як реальний процес не залежить від будь-яких оціночних суджень або залежить від них лише тою мірою, якою певне судження впливає на заохочення або заборону міграції, а політична стабільність, навпаки, тісно прив'язана до оціночного судження і без нього є «невидимою». Міграція може бути реальним, потенційним або уявним викликом політичній стабільності. Вона завжди по різному впливає на політичну стабільність як стан, і, або узгоджується, або не узгоджується з політичною стабільністю як метою [19].

Демографічні детермінанти також є корисним інструментом у моделях прогнозування політичної нестабільності. Наприклад, за даними Г.Урдала, рівень смертності немовлят є важливим предиктором ризику майже у всіх моделюваннях конфлікту. Тобто сама по собі смертність немовлят безпосередньо не впливає на політичний процес, але є добрим одиничним інструментом для з'ясування ситуації по різних показниках (середній дохід на душу населення, розподіл доходів, рівень охорони здоров'я і харчування), що відображають загальну якість і рівень життя індивідів у державі. Смертність немовлят по цілому світі у

* Це, наприклад, Іран, Ірак чи Алжир (монокультурні суспільства, де найбільш прибуткова галузь – нафтовидобуток – більшою чи меншою мірою відірвана від загального рівня розвитку країни), Боснія, Ірак (наявні автономні райони і компактні «інші» спільноти з більш низьким рівнем урбанізації, що прагнуть до автономії чи незалежності) [10, с. 49].

порівняльній перспективі відображає ризики політичної нестабільності [9, с. 17].

Підсумовуючи, виокремимо специфічні демографічні детермінанти, що можуть спровокувати втрату політичної стабільності країни. 1. Актуальне для доіндустріального і, частково, індустріального суспільств зростання землеробського населення, якому бракує землі, що зосереджена у руках великих землевласників. 2. Зростання міського населення, що не супроводжується економічним розвитком. 3. Зростання частки освіченої молоді в умовах обмежених можливостей доступу до елітних економічних і політичних позицій. 4. Великий молодіжний балдж відносно загальної частки дорослого населення, особливо якщо політичні інституції держави слабкі. 5. Кількість, якість і протистояння еліт. 6. Значна міграція в регіони, де проживає населення з відмінною етнічною або політичною ідентичністю. 7. Рівень смертності немовлят [9, с. 15].

Отже, демографічні фактори часто виступають лише частиною більш складного «причинного ланцюжка» втрати політичної стабільності. Вважається, що економічний розвиток (зокрема, вимірюється через розмір ВВП на душу населення) і форма політичного режиму (авторитарний, демократичний чи перехідний) є критичними елементами у зростанні чи скороченні ризиків політичної нестабільності і конфліктів. Таким чином, населення (його розмір, густота, динаміка зростання тощо) можуть взаємодіяти і пересікатися різною мірою з іншими політичними і економічними факторами в контексті виникнення ситуацій втрати політичної стабільності. Якщо потрібно довідатися в якій країні глобального світу може трапитися політична нестабільність, то потрібно відстежити зокрема і демографічні процеси, і контексти в яких живуть громадяни цієї країни.

Результати проведеного дослідження вказують на те, що основні тренди у аналізі взаємозв'язків політичної стабільності і демографічних детермінант сформулювалися та були розпрацьовані у західній політологічній думці. Це означає, що пропонується тема є перспективною для вітчизняних дослідників не лише у контексті необхідності апробації ключових понять до українських політичних реалій, а й у необхідності вироблення власного теоретико-методологічного апарату дослідження впливу демографічних детермінант на політичну стабільність суспільства, який би враховував особливості розвитку пострадянського суспільства і його соціокультурну специфіку.

Список використаних джерел

1. Тумовс Р.А. Детермінанти сучасного політичного процесу: національний і глобальний вимір / Р.А. Тумовс // Наукові праці МАУП. – 2011. – Вип.2 (29). – С.100–104.
2. Дорошенко С. Соціально-історичні детермінанти. Виявлення традиційного ставлення французів до політики в епоху Давнього порядку / С.Дорошенко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Львів: НУ «Львівська Політехніка», 2007. – Вип.19. – С.11–19.
3. Ковалевський А.А. Сущность и факторы стабильности политической системы / А.А. Ковалевський // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. – Севастополь, 2010. – Вип.112/2010. Серія: Політологія. – С.63–66.
4. Михеева А.Р. Брак, семья, родительство: социологические и демографические аспекты: учеб. пособие / А.Р. Михеева // Новосибирск: Новосиб. гос. ун-т, 2011. – 74 с.
5. Бек У. Что такое глобализация? / У.Бек; [пер. с нем.

А.Григорьева и В.Сидельника]. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.

6. Anderson B. Multiple Transnationalism: Space, the State and Human relations / B.Anderson. // Workshop «Transnational migration: comparative perspectives». – June–July 2001, Princeton, USA – Режим доступу: <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/Anderson.pdf>
7. Пріс Л. Руйнування соціального і географічного простору. Міграція між США та Мексикою і виникнення транснаціональних соціальних просторів / Л.Пріс // Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика: [хрестоматія] / [укладачі Кононов І.Ф., Бородачов В.П., Топольсков Д.М.]. – Луганськ: Альма-матер Знання, 2002. – 664 с.
8. de Sherbinen A. World Population Growth and US National Security / A. de Sherbinen // Environmental Change and Security Project Report of the Woodrow Wilson Center. – 1995. – №1.
9. Goldstone J.A. Population and Security: How Demographic Change Can Lead to Violent Conflict / J.A. Goldstone // Journal of International Affairs. – 2002. – №56/1. – P.3–22.
10. Гринин Л.Е. Урбанизация и политическая нестабильность: к разработке математических моделей политических процессов / Л.Е. Гринин, А.В. Коротгаев // Полис. Политические исследования. – 2009. – №4. – С.34–52.
11. O'Boyle L. The Problem of an Excess of Educated Men in Western Europe, 1800–1850 // Journal of Modern History. – 1970. – №42. – P.471–495.
12. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.
13. Collier P. Doing Well Out of War: an Economic Perspective / P.Collier // Greed and Grievance / Ed. by Beraldo M., Malone D.M. – Boulder, CO: Lynne Rienner, 2000. – P.91–111.
14. Moller H. Youth as a Force in the Modern World / H.Moller // Comparative Studies in Society and History. – 1968. – №10. – P.238–260.
15. Urdal H. Population Pressure and Domestic Conflict: Assessing the Role of «Youth Bulge» in the Onset of Conflict 1950–2000. Paper presented at the Fourth Pan–Europe International Relations Conference, University of Kent (Canterbury, 8–10 September 2001).
16. Полевой Н.А. Регионализм как фактор политической стабильности / Н.А. Полевой // Федерализм и регионализм: приоритеты XXI века: Материалы 3-й Междунар. науч. конф. – Владикавказ: Изд-во Владикавказ. ин-та управления, 2011. – С.177–185.
17. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности / С.Хантингтон; Пер. с англ. А.Башкирова. – М. : ООО «Издательство АСТ»; ООО «Транзиткнига», 2004. – 635 с.
18. Loedcher G. Refugee Movements and International Security / G.Loedcher. – London: Brassey, 1992. – 83 p.
19. Ровенчак О.А. Интенсифікація міграційних процесів як чинник безпеки розвинутих держав. Магістерська робота. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2003. – 128 с. (рукопис).

References

1. Tumovs R.A. Determinanty suchasnogo politychnogo procesu: nacional'nyj i global'nyj vymir / R.A. Tumovs // Naukovi praci MAUP. – 2011. – Vyp.2 (29). – S.100–104.
2. Doroshenko S. Social'no-istorychni determinanty. Vyjavlennja tradycijnogo stavlennja francuziv do polityky v epohu Davn'ogo porjadku / S.Doroshenko // Ukrain's'ka nacional'na ideja: ta perspektyvy rozvytku. – L'viv: NU «L'viv's'ka Politehnika», 2007. – Vyp.19. – S.11–19.
3. Kovalevs'kij A.A. Sushnost' i faktory stabil'nosti politicheskoy sistemy / A.A. Kovalevs'kij // Visnyk SevNTU: zb. nauk. pr. – Sevastopol', 2010. – Vyp.112/2010. Serija: Politologija. – S.63–66.
4. Miheeva A.R. Brak, sem'ja, roditel'stvo: sociologicheskie i demograficheskie aspekty: ucheb. posobie / A.R. Miheeva // Novosibirsk: Novosib. gos. un-t, 2011. – 74 s.
5. Bek U. Chto takoe globalizacija? / U.Bek; [per. s nem. A.Grigor'eva i V.Sidel'nika]. – M. : Progress–Tradicija, 2001. – 304 s.
6. Anderson B. Multiple Transnationalism: Space, the State and Human relations / B.Anderson. // Workshop «Transnational migration: comparative perspectives». – June–July 2001, Princeton, USA – Rezhim dostupu: <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/Anderson.pdf>
7. Pris L. Rujnuvannja social'nogo i geografichnogo prostoru. Migracija mizh SShA ta Meksykoju i vynykennja transnacional'nyh social'nyh prostoriv / L.Pris // Globalizacija. Regionalizacija. Regional'na polityka: [hrestomatija] / [ukladachi Kononov I.F.,

Borodachov V.P., Topol'skov D.M.] – Lugans'k: Al'ma–mater Znannya, 2002. – 664 s.

8. de Sherbinen A. World Population Growth and US National Security / A. de Sherbinen // Environmental Change and Security Project Report of the Woodrow Wilson Center. – 1995. – №1.

9. Goldstone J.A. Population and Security: How Demographic Change Can Lead to Violent Conflict / J.A. Goldstone // Journal of International Affairs. – 2002. – №56/1. – P.3–22.

10. Grinin L.E. Urbanizacija i politicheskaja nestabil'nost': k razrabotke matematicheskikh modelej politicheskikh processov / L.E. Grinin, A.V. Korotaev // Polis. Politicheskije issledovanija. – 2009. – №4. – S.34–52.

11. O'Boyle L. The Problem of an Excess of Educated Men in Western Europe, 1800–1850 // Journal of Modern History. – 1970. – №42. – P.471–495.

12. Hantington S. Stolknovenie civilizacij. – M.: OOO «Izdatel'stvo AST», 2003. – 603 s.

13. Collier P. Doing Well Out of War: an Economic Perspective / P. Collier // Greed and Grievance / Ed. by Berdal M., Malone D.M. – Boulder, CO: Lynne Rienner, 2000. – P.91–111.

14. Moller H. Youth as a Force in the Modern World / H. Moller // Comparative Studies in Society and History. – 1968. – №10. – P.238–260.

15. Urdal H. Population Pressure and Domestic Conflict: Assessing the Role of «Youth Buldge» in the Onset of Conflict 1950–2000. Paper presented at the Fourth Pan–Europe International Relations Conference, University of Kent (Canterbury, 8–10 September 2001).

16. Polevoj N.A. Regionalizm kak faktor politicheskoi stabil'nosti / N.A. Polevoj // Federalizm i regionalizm: priority XXI veka: Materialy 3–j Mezhdunar. nauch. konf. – Vladikavkaz: Izd-vo Vladikavkaz. in–ta upravlenija, 2011. – S.177–185.

17. Hantington S. Kto my? Vyzovy amerikanskoj nacional'noj identshnosti / S. Hantington; Per. s angl. A. Bashkirova. – M.: OOO «Izdatel'stvo AST»; OOO «Tranzitkniga», 2004. – 635 s.

18. Loedcher G. Refugee Movements and International Security / G. Loedcher. – London: Brassey, 1992. – 83 p.

19. Rovenchak O.A. Intensyfikacija migracijnyh procesiv jak chynnuk bezpeky rozvynutyh derzhav. Magisters'ka robota. – L'viv: LNU im. I. Franka, 2003. – 128 s. (rukopys).

Iavorskyi M.M., PhD student in Political Science, Department of Political Science and International Relations, Institute of Humanitarian and Social Science, National University «Lviv Polytechnic» (Ukraine, Lviv), mykola.iavorskyi@gmail.com

Demographic determinants as a factor influencing the political stability of states

The aim of the article is to analyze demographic determinants as factors of influence on the political stability of states. This work is grounded on few research methods, namely comparatively analysis and synthesis, system analysis and classification. Demographic factors are often only the part of more complex «causal chain» of loss of political stability by state. Economic development and form of political regime are crucial elements which are able to increase or to reduce the risk of political instability. Thus, different characteristics of population (quantity, density, population dynamics, etc.) can interact and overlap to varying degrees with other political and economic factors in the context of situation where possible to lose a political stability. In other words, if we want to find out what country in the global world will have political instability, it is necessary to track among others demographic trends and political and economical contexts where citizens of this country live.

Keywords: demographic determinants, political stability, population, urbanization, «youth buldge», migrations.

Яворський Н.Н., аспірант кафедри політології та міжнародних відносин, Інститут гуманітарних та соціальних наук, Національний університет «Львівська Політехніка» (Україна, Львів), mykola.iavorskyi@gmail.com

Демографические детерминанты как фактор влияния на политическую стабильность государств

Целью статьи является анализ демографических детерминант как факторов влияния на политическую стабильность государств. Эта работа основывается на использовании комплекса общенаучных методов: сравнительного анализа и синтеза, системного анализа и классификации. Демографические факторы часто выступают лишь частью более сложной «причинной цепочки» потери политической стабильности. Экономическое развитие и форма политического режима – критические элементы увеличения или сокращения риска политической нестабильности. Таким образом, население (его количество, плотность, динамика численности и т.д.) может взаимодействовать и пересекаться в разной степени с другими политическими и экономическими факторами в контексте возникновения ситуации потери политической стабильности. Иначе говоря, чтобы узнать в какой стране глобального мира может иметь место политическая нестабильность, нужно отследить, в том числе и

демографические процессы, и контексты в которых живут граждане этой страны.

Ключевые слова: демографические детерминанты, политическая стабильность, население, урбанизация, «молодежный балдж», миграции.

* * *

УДК 327(71+4ЄС)

Антохів–Сколосдра О.М.

здобувач кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби факультету міжнародних відносин, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), olantokhiv@gmail.com

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН КАНАДИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Висвітлено політичні аспекти відносин Канади та Європейського Союзу. Наголошено на збіжності позицій Канади з підходами держав Європи до вирішення низки проблем сучасного світового розвитку. Підкреслено важливість збереження трансатлантичного зв'язку. Наголошено на необхідності для Канади виходу у взаєминах з Євросоюзом на новий рівень за умови збереження тісних відносин зі США. Визначено сфери взаємного зацікавлення, а також проблемні аспекти перемовин щодо угоди про стратегічне партнерство Канади та ЄС.

Ключові слова: Канада, Європейський Союз, двосторонні відносини, мультилатералізм.

У відносинах Канади і ЄС відсутні суттєві непорозуміння, окрім нечисленних випадків торговельних суперечок. Слід підкреслити, що з багатьох питань політичного характеру канадські позиції є ближчими до підходів європейських країн, ніж до позицій США. Це спостерігається, зокрема, щодо проблем внутрішньої політики, імміграції, регулювання Інтернету, охорони здоров'я тощо. З міжнародних питань Канаду і ЄС об'єднує спільність позицій щодо Міжнародного Кримінального Суду, Кіотського протоколу, нерозповсюдження ядерної зброї, боротьби з тероризмом тощо. У підсумку основою для більш тісної співпраці між Канадою і ЄС є спільне прагнення до втілення принципів демократії, ринкової економіки, верховенства права та мультилатералізму.

Можна виокремити різні тенденції у відносинах між Канадою і ЄС, однак головною, на наш погляд, є охоплення спільною діяльністю країн–членів ЄС все більшої кількості політичних сфер. У цих умовах визначального значення набуває здатність Канади до порозуміння з ЄС, адже саме він стає головним актором на європейському континенті, що актуалізує необхідність дослідження саме політичного виміру їхньої взаємодії.

Дослідження сучасних проблем міжнародних відносин фактично не зосереджуються на ролі Канади у міжнародній політиці, зокрема через близькість цієї країни до США, які є глобальним лідером. На початку вісімдесятих років ХХ ст. дослідник М.Ховс наголошував, що більшість академічних публікацій про зовнішню політику Канади характеризуються відсутністю концептуальних та теоретичних напрацювань [4, с. 2].

Реалізовані вже у цьому столітті дослідження продемонстрували, що академічна сфера вивчення зовнішньої політики Канади вирізняється теоретичним плюралізмом і відсутністю домінуючої парадигми. Збільшення кількості академічних осередків, зростання фахового рівня дослідників і запровадження викладання університетських курсів із канадської зовнішньополітичної проблематики надало імпульс для підготовки та публікації низки оригінальних досліджень